

Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi- ViSBiD

Van Journal of Humanities and Social Sciences -VJHSS

21. Yüzyıl: Sınırsız Kötülükler Çağı

21st Century: The Age of Unlimited Evil

Katı ekonomi öğretilerinin ya da geleneklerinin kölesi olacağımıza, dünya zenginliklerini doğrulukla paylaşırsaydık, o zaman yeterli para, yeterli iş ve yeterli besine sahip olacaktık” (Tolstoy, 1994: 78).

Hasan ÇİÇEK*

Öz

Tarih boyunca savaşçı kimliğinden vaz geçmeyen insan, bugün de aynı eğilimini ve şiddete doyumсуuzluğunu daha yoğun bir biçimde ve yeni teknolojik imkânlarla daha pervasızca sürdürüyor. İlk çeyreğinde yaşadığımız yüzyılın da en belirgin özelliklerinden biri, insanın insana ve evrene reva gördüğü, haksızlık, şiddet, acımasızlık, kısacası kötülüktür. Bu konuda maalesef bir sınır, ölçü, değer de tanınmamaktadır. Yirmi birinci yüzyıl şimdiden âdeta sınırsız kötülükler çağı olmaya adaydır. Bu çağda her tür kötülük neredeyse beklenen bir olgudur. Artık olmayacak, olamayacak bir kötülük yoktur. İnsanın insana ve doğaya saldırısı veya yok ediciliği en ileri boyuta ulaşmıştır. İnsan sadece insana değil, doğaya, doğada yaşayan her canlıya/varlığa sınır tanımaz bir saldırganlıkla zarar vermektedir. İnsan akıllı bir varlık olmasından kaynaklanan sorumluluk ve yükümlülüklerinin gereğini yerine getirmek yerine, akıl dışı bir tutum sergileyerek, dünyayı yaşanmaz hale getirmektedir. Buradan çıkış için Platon’un dediği gibi insanın yüksek değerlerle biçimlendirilmesi gerekir. Bu çalışmada çağımıza özgü sınırsız kötülük örnekleri üzerinde durulacak ve insanın bu kötülükten vaz geçmesinin imkânı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 21.Yüzyıl, Kötülük, Sınırsız Kötülük, İnsanlık, Şiddet.

* Prof. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı, hcicek@yyu.edu.tr Orcid: 0000-0001-5914-8323

Abstract

Human being who has not given up his/her warrior identity throughout history continues her/his same tendency and insensitivity to violence more intensely and more recklessly with new technological opportunities. One of the most distinctive features of the century in which we live in its first quarter is injustice, violence, ruthlessness, in short, evil, which human deems proper to human and as well as to the universe. Unfortunately, no limit, measure or value is accepted in this regard. The 21st century is already a candidate to be the age of unlimited evils. Evil of any kind is almost expected in this age. There is no evil that will no longer be, cannot be. Human's attack or destruction on human and nature has reached to its most advanced level. Humans harm not only humans, but also nature and every living thing/being in nature. Instead of fulfilling the responsibilities and obligations arising from being a rational being, s/he makes the world uninhabitable by exhibiting an irrational attitude. In order to get out of this state, as Plato said, a person must be formed with high values. In this paper, the examples of unlimited evil peculiar to our age will be emphasized and the possibility of giving up this evil will be discussed.

Keywords: 21st Century, Evil, Unlimited Evil, Humanity, Violence.

Giriş

İnsanın kadim zamanlardan beri tartışılan doğasının, yeryüzünde meydana gelen olaylarda belirleyici bir etmen olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu doğanın hem iyiyi hem de kötüyü arzuladığını, iyi tarafının gelişmemesi durumunda, kötünün egemen olduğunu ve insana, topluma, evrene zarar veren birçok vakanın buradan neşet ettiğini görüyoruz. Geçmişten günümüze böyle olmuştur; bugün de böyle olmaktadır. Yaşadığımız yüzyılın başında daha ilk çeyrekte yeryüzü bir kötülükler anavatanına dönüşmüş durumdadır. Daha çağın başlangıcında dünyanın her tarafında sınırı olmayan bir kötülükle karşı karşıyayız. Her kötülük yeni bir kötülüğe kapı aralıyor. Bütün insani değerler ve insanın onuru strateji, pragma, reel durum, realite, uluslararası ilişkiler vb. kavramlara kurban ediliyor. İnsan âdeta insanlığından soyutlanarak yeni bir varlığa dönüştürülüyor. Jean Baudrillard'ın (1929- 2007) dediği gibi kutsalı kalmadı dünyanın. Kutsalı kalmayan bir dünyanın kötülük üretmesi ve bunda sınır tanımaması da doğaldır. Dünyanın kutsaldan arınması, kötülükte sınır tanımamayı beraberinde getirmektedir. Artık “beklenemeyecek”, “bu da olmaz”, “bu kadar da olmaz” denilecek bir şey yoktur. Her şeyin ihtimal dâhilinde, olması çağın belirleyici göstergelerinden biri olmaktadır. İnsana özgü, insaf, merhamet, şefkat, adalet önemsenmiyor; ya da güce teslim ediliyor. İnsan, insan için büyük bir tehlike ya da büyük bir düşman gibi olmuş ve âdeta “insan insanın kurdu” olmaya başlamıştır. Kötülük Hannah Arendt'in (1906- 1975) söylediği “sıradanlıktan” (2014) çoktan çıkmıştır. Kötülük, artık sadece sıradan değil, sınırsızdır da. İnsan ve ürettiği, inşa ettiği bazı kurumlar birbiriyle neredeyse kötülükte yarışıyor. Erdemde ve ahlakta/iyilikte yarışın yerini kötülükte yarış almış görünmektedir.

İnsanın, etnik, dinsel, mezhepsel, ideolojik, politik, ekonomik gerekçelerle insana yaptığını başka hiçbir varlık kendi hemcinsine yapmıyor. Başkalarının yarattığı ateş çemberinde, iç savaş vahşetinde debelenen ülkelerde değil sadece, görece toplumsal barışın hâkim olduğu yerlerde de insan insana her türlü kötülüğü reva görebiliyor. Bugün insan, insan için büyük bir risk oluşturmaktadır.

Dünyanın farklı kentlerinde kolektif şiddet ve bireysel trajik kötülükler insanın, insanlığın iflasını andıran olaylar, güçlünün haklı olduğu zamanların göstergesi olmakta, zamanın ruhu hakkında bize mesaj vermektedir. Hakkın, hakikatın güçle belirlendiği, haklı olanın gücünün olmadığı, güçlü olanın haklı olduğu bir dünyada ve zamanda yaşıyoruz. İnsanı insan kılan, yeryüzünün gözbebeği yapan; insani, ahlaki vicdani norm ve ilkelere itibar edilmeyerek; kötülük pervasızca, sınırsızca görünür kılınmakta, bunun üzerinden insan terbiye edilmektedir. Bu ahlaki

21. Yüzyıl: Sınırsız Kötülükler Çağı

ve ontolojik insan krizi aşılmadan insanın yeryüzünde insanca yaşaması ve mutlu olması söz konusu olamaz.

İnsanın ontolojik krizine yol açan atmosferden kurtulmamız için öncelikle sınır tanımayan kötülüklerden dünyanın uzaklaşması bu konuda duyarlı olması ve kendine düşen insani rasyonel tavrı geliştirmesi gerekir. Çünkü insanı insan kılan erdemler olmadığına, insan kötülükte sınır tanımamakta ve yeryüzünü yaşanmaz kılmaktadır. Bu çalışma daha yüzyılımızın başında ortaya çıkan söz konusu sınırsız kötülük örneklerini irdelemektedir.

Sınırsız Kötülük

İnsana, evrene zarar veren, hoşla gitmeyen korku ve ürperti uyandıran şeyler kötü olarak adlandırılır. Aynı zamanda kötü, insanın gelişmesini ve kendini gerçekleştirmesini engelleyendir (Cevizci, 2010: 134). O hâlde kötü acı veren, rahatsız eden, insanın huzurunu kaçıran, onu tedirgin eden, yaşamın kalitesini düşüren, istenmeyen bir olgudur. Kötülük, zarar verecek davranış veya söz; insanın gereksinmelerine, çıkar ve dileklerine aykırı olan, bir topluma, bir toplumsal kümeyle, bir kişiye zarar verici sayılan, özdeksel ya da tinsel bir nesnenin, bir olayın niteliği (<http://www.tdk.gov.tr/index.php>, E. T. 05. 01. 2017) olarak tanımlanır. Buradan bakınca, “dünyada ne kadar çok kötülük var” sözü kendiliğinden dile gelir. Sözü edilen, dünyadaki fiziki ya da doğal kötülükler bir yana; insan için hayatı çekilmez kılan, yeryüzünü cehenneme çeviren, insanı insanlığından çıkaran, insanın eylemlerinden neşet eden ve “ahlaki kötülük” (Cevizci, 2010: 135) olarak adlandırılan kötülüktür. Yani, evrende insan eliyle meydana gelen kötülüktür söz konusu olan.

Bu kötülük ulaşabileceği devasa boyuta varmış durumdadır. Hannah Arendt’in sözünü ettiği, “insanın, bizleri yeryüzündeki bütün organik yaşamı yok edebilecek ve ihtimal ki günün birinde bizatihi yeryüzünü de ortadan kaldırabilecek aşamaya vardırıran yıkıcılığındaki muazzam artış” (2006: 384) bugün daha somut bir biçimde önümüzde durmaktadır. İnsan yıkıcılıkta sınır tanımamaktadır. Kant’ın (1724-1804) 18. yüzyılda belirttiğini bugün daha rahat dile getirebiliriz: “Bir disiplin, kültür ve medenilik-incelik çağında yaşıyoruz fakat hâlâ ahlaki terbiye çağından çok uzaktayız” (Kant, 2017: 46). Kant’tan bu yana bunca geçen zamana rağmen aynı ahlaki zaafın ve gayri insaniliğin devam etmesi insanlık adına üzücüdür.

Günümüzde insanlığın ulaştığı gelişmişlik seviyesine rağmen, vicdani ve insani olarak istenen seviyede değiliz. Baudrillard’a göre bugün antropolojik bir devrimle karşı karşıyayız. Bunu, sahip olduğumuz tekniğin ulaştığı kusursuz bir otomatizm aşaması ve artık devre dışı bırakıldığının farkında bile olmayan insanın tamamen devre dışı bırakılması olarak adlandırabiliriz (Baudrillard, 2017: 69). Ona göre, tekniğin küresel güce özgü hegemonik özelliklere sahip olduğu bir aşamada, insan yalnızca özgürlüğünü değil, kendi hakkında düşler kurma yetisini de yitirmektedir (Baudrillard, 2017: 69). Alexis Carrel (1873- 1944) de “insana, kimyevi bir madde bir makine çarkı muamelesi yaptık. Onu ahlaki, estetik ve dini faaliyetlerden kesip aldık” diyerek, insanın nasıl başkalaştırıldığını anlatır. İnsanın başkalaşmasıyla onun kötülüğe meyyal tarafı daha çok gelişerek, her türlü kötülüğe elverişli hale gelmektedir. Oysa insanın kötüye eğilimli tarafına eğitimle ket vurulması gerekiyor, yoksa insan yeryüzünün en vahşi canavarına dönüşebilmekte ve yeryüzünü çekilmez hale getirebilmektedir.

Bu kötülük insanın genetik derinliğinden neşet eder. Bununla ilgili olarak, Lübnan asıllı Amerikalı düşünür Cibran (1883-1931), şöyle bir uyarıda bulunur:

Kötülük yapan birinden, sizlerden biri değil de, size yabancı biriymiş, dünyanıza giren davetsiz bir misafirmiş gibi söz ettiğinizi sık sık duyarım. Fakat ben derim ki, evliyalara ve adil kişiler nasıl her birinin içindeki en yüksekte daha yukarı çıkamazlarsa, kötüler ve zavıflar da, yine sizlerin içindeki o en alçak noktadan daha aşağıya inemezler (Cibran, 2017: 22).

Ama bize düşen birçok şey vardır. Çünkü iki taraftan hangisinin gelişeceğine biz karar verebiliriz: “İçinizde pek çok şey hâlâ insan ve pek çok şey henüz insan değil” (Cibran, 2017: 21). İçimizdeki insanı eğitimle harekete geçirerek, insanı kötülükten uzaklaştırabiliriz. “Zira hayvanların istekleri, zevkleri, düşünceleri sınırlıdır. Ancak insan -insan-ı kâmil hariç- aradığı, özlem duyduğu mutluluğu tam olarak bilmediği hâlde, bu konuda bir sınır tanımaz. Nice mutlu kimseler vardır ki, istek ve arzu yüzünden mutlu olamaz. Böylece bu fani dünyayı kendine cehennem yapar” (Filibeli, 2008: 173). Bu durum bazen insanın hırslı bir varlık olmasıyla ilgilidir. “Zaten en ilkel ve basit bir insanın, hatta bir çocuğun bile bitmez tükenmez bir hırs vardır” (Filibeli, 2008: 173). İnsanın hırslı varlık olması onu zaman zaman anlaşılabilir bir varlığa dönüştürür. Bundan dolayı “bu devirde pek çok şey açıklığa kavuşmuşken, insan hâlâ çözülemeyen bir bilmecedir. Nedense insan, yaratılış itibarıyla acayip/tuhaf bir varlıktır. İsteddiği birçok şeyi elde eder, fakat onları elde ettikçe hırsı artar” (Filibeli, 2008: 173). Bu nedenle insanın onu yıkıcı hırstan ve kötülükten uzaklaştıran, bir eğitime ve kültüre ihtiyacı vardır. Bu konuda Halil Cibran “bolluğu, yeryüzünün armağanlarını birbirinize alıp vermekte bulacak, hoşnut olacaksınız. Ancak sevgiyle ve müşfik bir adaletle yapılmazsa bu alışveriş, kimilerini açgözlülüğe sürükler, kimilerini de açlığa” (Cibran, 2017: 20), diyerek, kötülüğün nasıl somutlaşabileceğinin ya da ondan nasıl uzaklaşabileceğinin başka bir yoluna dikkat çeker.

İnsanın bu yıkıcılığından ve hırsından dolayı dünyada mutlu olmanın zorluğuna Filibeli Ahmed Hilmi (1865- 1914) şöyle değinmiştir: “Acaba mutluluk nedir? İşte bunu bilen yok... Belki de yalnızca bu dünyanın gürültü patırtısından habersiz deliler mutlu sayılabilir” (2008: 173). Çünkü akıllı olanlar hep beraber kötülüğün ateşine odun taşımaktadır. “Dürüst ve adil olan azade değildir kötünün ettiklerinden; pürüpak olana bulaşmamış değildir mücrimin pislîği, evet, suçlu mağdurun kurbanıdır çoğunlukla” (Cibran, 2017: 22). Bazen birbirine kötülük yapanlar aynı suçu paylaşır. “İnciteni kınayacak varsa, incinenin de ruhuna baksın” (Cibran, 2017: 23). Bazen kötülük ortak aklın eseri ya da karşılıklı yanlışların neticesi olabiliyor. Bu nedenle kötülükten kurtuluş da beraber olacak. Yaşadığımız yüzyılda kötülüğün her tarafa bulaştığını, küreselleştiğini, sınırları aşarak bütün dünyada tedavüle girdiğini esefle görüyoruz.

Böylece kötülük hiçbir sınır, engel tanımadan bütün yeryüzünün temel sorunlarından birisi haline geliyor. Jean Baudrillard, “kötülüğün gidebileceği yerin sınırsızlığından ve sonsuzluğundan” (2016: 80) söz eder. Tam da yüzyılımızda yaşanan kötülüğün sınırsızlığı ve sonsuzluğudur.

Sınırsız Kötülükler Çağı

Yeryüzünde, kendi kendine ve içinde bulunduğu dünyaya zarar verme konusunda hiçbir varlık insan kadar ısrarcı olmamıştır. “Hiçbir canlı, kendi türüne karşı böylesine yönlendirilebilir bir yok ediciliğe, insan denli sahib değildir” (Mitscherlich, 1996: 227). Bazen bireyler birbirini yok etme eğiliminde iken bazen de toplumlar topluca birbirlerini yok etme eğilimi taşımakla kalmaz, bu eğilimi harekete de geçirir ve birbirini yok etmek için ellerinden geleni yapar. Her dönem savaş var; çünkü insanın doğası buna uygun. İnsan kavramına baktığımızda da bunu görebiliriz. İnsan kelimesi iki farklı kökten geliyor: Birincisi “İnsiye” (kendisine ünsiyet (bir şeyde huzur bulmak) duyulan, kâinatın gözbebeği); ikinci kök anlamı “İnsiyan”. Bu da şu anlama geliyor: unutan, fark etmeyen, uzaklaşan, nankörlük ve vurdumduymazlık. İnsanın bu hâli, onun yaratılışındaki iyi duruma aykırılığı ifade eder. “İnsan ünsiyet anlamı kökeniyle hemcinsleriyle uyum halinde yaşayan bir varlık iken, nisyen anlam kökeniyle insan kavga eden, kan döken (Bakara, 2/40), yeryüzünde fesat çıkaran (Rum, 30/41) varlığın adı olmaktadır” (Deniz, 2015: 14). Fakat çağımızda daha çok insanın eksik hâli, olumsuz özellikleri ön plana çıkmakta; kitlesel katliamlar, dehşetengiz saldırılar, ürkütücü eylemlerle insanlık kötülükte ulaşabileceği en üst sınıra gelmiş bulunmaktadır. Çünkü bütün dünyada “emeği ucuz olarak kullanan, yerel şartlardan yararlanan, çevreyi tahrip eden bir sömürü düzeni meydana gelmiştir. Doğal hayatın dokunulmazlığı zarar görmüş, çevre kirliliği tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Yoksulların sayısı dünya çapında aşırı düzeyde artmıştır” (Korlaelci,

21. Yüzyıl: Sınırsız Kötülükler Çağı

2017: 31). Baudrillard'ın dediği gibi: “Küstahlaşarak, hayasızlaşarak, pornografikleşerek (Ebu Gureyb), hastalık düzeyinde yalan söyleyerek de kötü olunabiliyor” (2017: 53). Çünkü insani, vicdani, ahlaki, değerlere aldırılmazlık, söz konusu değerlere itibar etmemelik, kısacası kötülükte sınır yoktur.

Her ne kadar Herodotos “hiç kimse savaşı barışa tercih edecek kadar akıldan yoksun değildir” dese de insanlığın tarihi, şiddetin ve savaşın tarihidir. Alman filozof Nietzsche (1844-1900), insanlığın tarih boyunca birbirine reva gördüğü şiddeti/zulmü anlatır:

Suçluyu yağda ya da şarapta kaynatmak (14. ve 15. yüzyıllarda hâlâ uygulanıyordu), canlı canlı derisini yüzmek (kösele kesmek), göğsünü açıp etlerini doğramak ve de suçluyu balla sıvayıp kızgın güneşte sineklere terk etmek. Bu görüntü ve süreçlerin yardımıyla toplum yaşamının yararına verilen sözlerle ilgili olarak, beş altı ‘yapmayacağım’ anımsanır- gerçekten de! Bu çeşit bellek yardımıyla sonunda ‘akla’ ulaşılır! –Ah, akıl, ciddilik, duygulara egemen olma, derin düşünme denilen bu tüm iç karartıcı şeyler, bütün bu insanlığın ayrıcalığı, seçkin parçaları: Ne de pahalı ödetiyorsunuz bedelinizi! Ne denli çok kan ve zulüm yatıyor, bütün bu ‘iyi şeyler’in altında (2013: 78).

Yukarıda belirtildiği üzere; her dönem kargaşa, şiddet, savaş, zulüm, vahşet, acımasızlık, kaos vs. var ama bugün bunların hepsinin en ileri boyutları görsel bir akıldışılığa evrilmiş bulunmaktadır. İnsan eseri vahşetin her boyutu görüntülü bir biçimde kitlelerin tüketimine sunuluyor.

İnsanlığın ulaştığı uygarlık seviyesi, teknolojik ilerlemişliğe rağmen hâlâ dünyanın bazı bölgelerinde açlıktan ölen insanların olması, insanlığın ulaştığı uygarlık düzeyinin bir başka kötülüğü ve ayıbıdır. Bir tarafta yüzlerce çeşidiyle açık büfe öğünler diğer tarafta açlıktan ölenler. Bu bile başlı başına yeryüzünün fesada uğraması için yeterli değil midir? Jürgen Habermas (1929-), “felaketlerden ders çıkarmak” tan söz ediyordu. Ama nafile. Tam tersine, felaketler bizi daha büyük felaketlere sürüklüyor; âdeta teşvik ediyor. Ahlaki felaketlere maruz kalanlar, fırsatı ele geçirdiğinde, daha beterini yapıyor. “Akıl havsala almaz girişimlerde bulunduğumuz dünyanın ulaştığı son aşama budur” (Baudrillard, 2017: 70). Yaşadığımız âdeta Baudrillard'ın dediği gibi, insandan ve özgürlükten vazgeçmek, insanın devre dışı bırakılması, aklın, iradenin, düş gücünün feda edilmesi (2017: 71), durumudur. Günümüzde, Suriye'deki ve başka ülkelerdeki insanlık krizi; Filistin'de bir türlü bitmeyen, barışa evrilmeyen savaş ve şiddet sarmalı; dünyanın farklı bölgelerinde göçmenlerin ve mültecilerin yaşadığı insanlık dramı, Myanmar'da dini ve etnik temizlik, Batı'da bazı kentlerde radikalizm adına yapılan kamyon terörü vs. olaylar çağımızın kötülükte ulaştığı sınırsızlığı ifade etmek için yeterlidir.

Modern devlette, polisin şiddet tekelinden söz edilir ama bu keyfilik değil, şiddetin sona erdirilmesi için olabilecek bir tekel. Öyle ki, bu tekelin zaten amacı şiddeti önlemek ama ne yazık ki dünyada zaman zaman o kadar insanlık dışı örneklerle karşılaşırız ki, bunlar dehşet vericidir. ABD'nin Minneapolis şehrinde 25 Mayıs 2020'de, 46 yaşındaki siyahi Amerikan vatandaşı olan George Floyd'un polisin boynuna basarak nefessiz bırakarak öldürdüğü, o “sınırsız kötülük” görüntüsünü hatırlayın. Polis memurunun pervasızlığı, rahatlığı, çevredekilerin uyarılarına aldırış etmezliği bir zihniyeti, “sınırsız kötülük” zihniyetini anlatır. İnsan değerlerine, insan onuruna, rasyonaliteye, itibar etmeyen bir zihniyetle karşı karşıyayız. Bu, hakikat, hakkaniyet ve adaletin ortadan kalkmasıdır. İnsanın can güvenliği için oluşmuş şiddet tekelini insanların canına kast etmektedir. Buna benzer biçimde, dünyanın birçok yerinde insanların gözaltında kaybolması, günümüzün ayrı bir trajedisidir. Güvende ve güvenlikte olması gereken yerde kaybolmak, sınırsız kötülüğün başka bir versiyonudur.

Çağımızın bir kötülük sembolü de 19. yüzyılda kalacağı düşünülen devletlerin komşu devlet arasına çektiği duvarlardır. Baudrillard, geçmişteki ve bugünkü duvarları şöyle karşılaştırıyor: “Eskiden totaliter güçler, şiddetli demokrasi dalgalarından kurtulabilmek amacıyla duvarların gerisine kapanırlardı (Tarihsel örnek Berlin'dir). Bugün ise demokrasiler özgürlüklerden yararlanılmasını sürdürebilmek için göçmen sürüleri ve fanatiklere karşı koruyucu duvarlar

çekmektedirler” (2017: 91). Filozof bu duvarlarla ilgili olarak; “Oysa şeffaf bile olsa çekilmiş herhangi bir duvarın bir diktatörlük ya da totaliter bir sistemin göstergesi olduğundan emin olabiliriz” (Baudrillard, 2017: 91) diyerek eleştirir. Bir duvar her zaman öldürücüdür. “Komünizm Berlin Duvarını çektiği andan itibaren sanal anlamda yok olmuş, sonrasında da aslında kendine karşı çektiği bu duvarın gölgesinde kendiliğinden dağılıp gitmiştir” (Baudrillard, 2017: 91). Bazı ülkeler kendilerine yönelen kötülüğü duvarlarla bitirmeye çalışıyor. Oysa kötülük duvarlarla önlenemez. Belki de duvar yeni kötülüklerin habercisidir.

Çağımızda karşılaştığımız başka bir sorun da her şeyin değersizleştirilmesi, vasat hale getirilmesi ve niteliğinden uzaklaştırılmasıdır. “Global sistemin en can alıcı yanlarından birisi her şeyin metalaştırıldığı gibi bireylerin de metalaştırılarak ücretli işçiler haline dönüştürülmesi ve sosyal sınıfların daha fazla kutuplaştırılmasıdır” (Oktik, 2002: 106). Her düzeyde ve düzlemde kutuplaşmanın derinleştirilmesi toplumsal ve evrensel barışı tehdit ediyor. Bugün ayrımcılık evrensel bir nitelik olmaktadır. Herkes evrenselin bir parçası olamaz, evrensel olan tek şey ayrımcılıktır (Baudrillard, 2017: 91). Egemen failler, özellikle Batı dünyası hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları konusunda önemli bir mesafe kaydettiler. Ama burada sadece kendi ülkelerindeki hukuku ve insan hakkını önemsediler. İçeride hukukun üstünlüğü sağlandı fakat kendi ülkeleri dışındaki dünyada gücün/kuvvetin üstünlüğünü ölçü edindiler. Dünya bu hâliyle huzur bulur mu? Adalet sağlanır mı? Çağımızın küresel özneleri ya da aktörleri içeride hukukun üstünlüğünü önemsiyorlar, dışarıda ise gücün üstünlüğünü yeğliyorlar. Baudrillard, “Oysa biz uygar Batılı uluslar henüz yaptıklarımızın hesabını veremedik” (2017: 92), diyerek engel olamadıkları, ya da sebep oldukları kötülüğün henüz hesabının verilmediğine dikkat çeker. Bu durum “gerçeğe inanmama, gerçekle ilgilenmeme, tüm değerlere değer yitirtme stratejisi” (Baudrillard, 2017: 61), olarak anlaşılmalıdır. Filozofa göre, insan ve sahip olduğu değerlerin modasının geçtiği görülmelidir (Baudrillard, 2017: 77). Bunun yerine geçen ise kontrolsüz güç, kontrolsüz teknoloji transferi ve kullanımı olmaktadır.

Kontrol edilemeyen gücün insanlık için nasıl bir tehlike olduğunu, sadece çevreye/evrene verilen zarardan değil, insan zihninin ve toplumların maruz bırakıldığı manipülasyondan da anlamak mümkündür. İnternet üzerinden toplumların manipüle edilmesi gibi bir tehlikeden söz etmek olasıdır. Dijitalleşme aracılığıyla hayatımız tamamen kontrol altında tutulmak istenebilir; bu da bireysel ve toplumsal özgürlüğün yok olmasını ve totaliterleşmeyi pekiştirebilir. O zaman bu süreç otoriter ve totaliter anlayışlara kapı aralamaya yol açabilir. Sözünü ettiğimiz yoğun dijital hayat, gençlerin sosyal gerçeklik duygusunu yitirmesine ve hayatı tamamen sanal olarak algılamasına sürükleyebilir. Böylece insan giderek düşünsel ve duygusal olarak robotlaşmaya doğru evrilebilir. Bu da insanın zaman içinde başka bir varlığa dönüşmesi riskini taşır. Bu nedenle bir zorunluluk olan dijitalleşmenin kontrollü olması elzemdir (Çiçek, 2020: 390). Çünkü sanal ağ kötülüğü her köşeye yere bulaştırıyor. Sosyal medya kendi kimliğini gizleyerek, sanal ağda sosyalleşen yeni bir insan tipi ortaya çıkarıyor. Tam bir ironi: Adı gizli, kendi yok ama sosyalleşiyor. Sahtelik daha orda başlıyor. Sahte kimlikle sahte sosyallik; hayat sanal âleme taşınıyor; kavramlarımız o âleme göre yeniden anlamlandırılıyor. Her türlü kötülük normal karşılanıyor. Artık hiçbir şey bizi şaşırtmıyor. Çünkü insan zihni her türlü kötülüğü kabul etmeye hazır bir duruma getiriliyor. Gerçekleşmesi olanaksız bir şey kalmadı. Baudrillard, bu bağlamda 11 Eylül 2001 saldırılarını yorumlarken şöyle diyor: “11 Eylül olayında ürkütücü olan şey ikiz kulelerin maddi anlamda ortadan kaldırılmasından çok gerçekleşmesi olanaksız bir şey olarak kabul edilenden (insan gözlerine inanamıyor, bu olanaksız bir şey) artık bir kurmacaya benzemeyen bir şeye geçiştir. Zira (felaket filmlerine vb. özgü) kurmaca, bizim bağışıklık sistemimizin bir parçası haline gelmiştir” (2017: 80). 11 Eylül saldırısı, ölümün mutlak bir silah olarak simgesel bir şekilde kullanılabileceğini gösterdi (Baudrillard, 2017: 83). Böylece şiddet eylemleriyle toplumu bir dehşet atmosferine sürükleyerek, kaos meydana getirebiliyorlar. Eylemciler kendi canları pahasına bu tür eylemleri yapmaktadırlar. Şiddet, artık bir hedefe varmak için araç değil, şiddetin kendisi tek amaç ve tek hedef haline gelebiliyor.

21. Yüzyıl: Sınırsız Kötülükler Çağı

Bu tür terör faaliyetlerinin kökeninde akıl almazlık var. “Kendisini bu şekilde havaya uçurmayı kabul etmesi için karşısındaki düşmandan nefret etmesi ya da beyninin yıkanması yeterli değildir. Kendini kurban etme tepisi vardır” (Baudrillard, 2017: 42). “Terör söylenti gibidir kendi hakkında kehanette bulunur ve kendi kendine gerçekleşme özelliğine sahiptir. Şiddetten daha şiddetli bir görünüme sahip olduğunda tıpkı kötülük konusunda olduğu gibi, ne idüğü belirsiz bir biçime sahip olur” (Baudrillard, 2017: 85). Bu şiddet türünde de bir sınırsızlık vardır. Belli bir aşamadan sonra artık sadece şiddet için şiddet nihilizmine kaymalar olmaktadır. Bunu zaman zaman din adına da yapanlar vardır. Din adına nihilizme kaymanın dramatik yansımaları vardır. Bunlardan birini örnek olarak verebiliriz: 24 Kasım 2017 Cuma günü Mısır’da Kuzey Sina bölgesinin Ariş kentine bağlı El-Abed kasabasındaki Ravda Camisi’ne bombalı saldırı düzenlendi. “Düzenlenen bombalı ve silahlı saldırıda ölenlerin sayısının 27’si çocuk 305 kişiye yükseldiği açıklandı. Savcılığın verdiği bilgiye göre 4x4 ciplerin içindeki yaklaşık 25-30 kişilik maskeli bir grup Cuma namazı sırasında camiye ateş açtı. DEAŞ bayrağı da taşıyan saldırganların açtığı ateş sonucu çok sayıda kişi yaralandı yaralılar çevredeki hastaneler kaldırıldı. Yerel kaynaklar saldırının düzenlendiği camiyi ağırlıklı olarak sufilerin kullandığını söyledi. Terör örgütü DAESH sufileri dinsizlikle suçlamış ve sufilere yönelik saldırılar düzenlemiş” (http://www.karar.com/dunya-haberleri/son-dakika-misirda-meydana-gelen-patlamada-olu_sayisi-305e-yukseldi-670502). Bu örnek, her türlü ilke, norm, değer ve kutsaldan arındırılmış bir inancın nihilizmini ya da çelişkinin gözler önüne sermektedir. Bütün kutsalları barındırması gereken inanç burada kutsalları yerle bir etmiş ve inanç olmaktan çıkmış, nihilist bir karaktere bürünmüştür. Bu örnek Baudrillard’ın “soyu sürdürmenin bile otomatikleştiği bir dünyada yaşamın anlamsızlaşması ve bir işe yaramaması, bundan böyle başına neler geleceğini tahmin bile edemeyecek durumdaki işe yaramaz insanın ortadan kaybolmadan önce yaşayacağı son evre budur” (2017: 70) sözünü haklı kılmaktadır.

İnsan yaşadığı evreni o kadar tahripkâr kullanıyor ki, bu durum çeşitli felaketlere yol açmaktadır. Biraz da insan bilim ve teknoloji ile her türlü sorunu çözeceğine inanmaktadır. Bundan dolayı doğaya karşı daha pervasız davranmaktadır. Ulaştığı bilimsel ve teknolojik düzeyden dolayı, insanlık bir daha salgınlarla karşılaşmayacağını sanıyordu. Çünkü. Artık insanın üstesinden gelemeyeceği hiçbir şey kalmamıştı. Oysa bir virüs bile bütün dünyayı etkisi altına aldı ve âdeta hayatı rehin aldı. Bu virüsle ortaya çıkan salgın insanlığın bütün gelişmişliğine meydan okudu. Korona virüs (Covid-19) salgını bir sonuçtur. Şayet yapay ya da mekanik ise insanın açgözlülüğünün, egoizminin ve hemcinslerine karşı acımasızlığının bir sonucudur. Eğer doğal olarak gelişen bir virüsse, insanın evren/doğa ile ve doğadaki diğer varlıklarla çarpık ilişkilerinin bir sonucudur. Her iki durumda da ahlaki bir sorunla karşı karşıyayız. Şayet korona virüs yapaysa bundan sonra da insanlığın bu tür salgınlarla karşılaşma ihtimali vardır. Böyle olursa pandemik bir gelecek bizi bekliyor (Çiçek, 2020: 390). İnsan her şeyi kendi lehine çevirebildiği gibi, aleyhine de çevirebiliyor.

İnsanlık için yarar sağlasın diye elde edilen birçok kazanım da insanlığın ve evrenin tahribatı için kullanılmaktadır. Albert Einstein (1879-1955) der ki: “Ben atomu bilim için keşfettim. Fakat insanlar atomla birbirini öldürüyor.” İnsan aklının ürettiği yararlı olabilecek bulguları, gelişmiş aygıtları, insanlar birbirini daha çok öldürmek için kullanmaktan kaçınmıyor. İnsanlar şiddetin afyonladığı bir döneme evrilmiş gibi, şiddet için şiddete tevessül edebiliyorlar. Bu nedenle Baudrillard, bugünün toplumlarını şöyle izah ediyor: “Biz, yaşamının son evresine ulaşmış ve yoğun bakıma mahkûm edilmiş bir toplumuz” (Baudrillard, 2017: 77). Kant da değinir insanlığın açmazına: “Bir insan önce akıllı ve iyi hale getirilmedikçe nasıl mutlu kılınabilir? Ve bu, bizim ilk hedefimiz yapıncaya kadar kötülüğün miktarı azalmayacaktır” (Kant, 2017: 46). Öyleyse kötülüğü azaltacak, yok edecek formüller üzerinde durulmalıdır.

Toplumların, afyona dönüşen şiddetin yoğun bakımından çıkması için; insanlığın insani, ahlaki ve vicdani değerlerle toplumları yeniden inşa etmesi gerekiyor. “Gerçek dayanışma ruhundan yoksun bir dünyada” (Baudrillard, 2017: 85) yapılacak olan, kanaatimce insanı yüksek değerlerle donatmak veya bu değerlerle biçimlendirmektir. Bütün insani çabaların nihai hedefi bu

olmalıdır. Hatta Platon için de “bütün bilimlerin ve felsefenin esas amacı insanın en yüksek değerlere göre biçimlendirilmesidir” (Aytaç, 2018: 38). Dikkat edilirse insanın zihinsel çabalarının asıl amacı yine insanın değerlere sahip bir varlık olmasını sağlamaktır. Kant (1724-1804) der ki: “Çocukların küçüklüklerinden itibaren kötülükten nefret etmeyi öğrenmeleri o kadar önemlidir ki; sadece Tanrı'nın onu yasaklamış olması nedeniyle değil fakat kötülüğün bizatihi nefreti mucip olmasından ötürü” (Kant, 2017: 45) böyle olmalıdır.

Sonuç

İnsanın yeryüzünde yaşadığı kötülük, akıllı bir varlık olarak insanın kendi aklına ihanetidir. İnsan aklını kullanarak, yeryüzünde problemsiz bir biçimde de yaşayabilir; dünyadaki açlık problemini de savaş/şiddet problemini de çok kolay hal edebilir ama aklına ihanet ederek, aklını kötüye kullanmaktadır.

İnsan rasyonel bir varlık olarak belli ilkelere ve değerlere göre yaşamak sorumluluğuna sahiptir. Bu sorumluluk bütün insanların temel müşteregi ya da ortak özelliği olan akıllı varlık olmaktan kaynaklanmaktadır. İnsan, eğitimle aklını daha iyi kullanabilen bir varlığa dönüşüp, yaşam kalitesini yükseltebilir ve birlikte yaşama becerisine sahip olabilir. Bunun için Platon'un dediği gibi insanı yüksek değerlerle biçimlendirmek, insani çabaların en önemlisidir. Bunu başarmak insanın kötülükten uzaklaşmasını sağlamak olacaktır.

İnsanın değerini insana kavratan, insanı insan kılan, bütün insanların saygı değer olduğunu, kimsenin farklı kimliklerinden dolayı üstün olmayacağını, bütün insanların köken itibarıyla bir ve eşit olduğunu kavratan evrensel nitelikte bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır. İnsanın değerini ve onurunu kavrayan, evrendeki diğer canlıların/varlıkların hakkını gözetten, evrene düşman gözüyle değil, dostça bakan insanlara ihtiyaç vardır. Bunu için de yeni kuşakların kötünün ve kötülüğün faili ve destekçisi olmaması için en yüksek insani değerlerle biçimlendirilmeleri zorunludur.

Kaynakça

- Arendt, H. (2006). *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2014). *Kötülüğün Sıradanlığı*, çev. Özge Çelik, İstanbul: Metis Yayınları.
- Aytaç, K. (2018). *Avrupa Eğitim Tarihi*, 7. Baskı, Ankara: Doğu Batı yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). *Kötülüğün Şeffaflığı*, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2017). *Can Çekişen Küresel Güç*, çev. Oğuz Adanır, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Cibran, H. (2017). *Ermiş*, çev. Ayşe Berktaş, 7.basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çiçek, H. (2018). “Küreselleşme ve Küreselleşen Şiddet”. *Uluslararası Kültür Sanat ve Toplum Sempozyumu*, Tam Metin Bildiri Kitabı, 22-32.
- Çiçek, H. (2020). “Geleceği Öne Almak ve Pandemi Gelecek”. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 379-392. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/56115/772117>.
- Deniz, G. (2015). *Anlam ve Varlık Boyutuyla İnsan*, Ankara: DİB.
- Filibeli, Şehbenderzade Ahmed Hilmi (2008). *A'mak-ı Hayal*, Sad: Osman Gündüz, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kant, I. (2017). *Eğitim Üzerine*, çev. Ahmet Aydoğan, 6.baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Korlaelçi, M. (2017). “Küreselleşme Karşısında Değerlerimiz ve Şahsiyetin Oluşumu”, *Küreselleşme Karşısında Gençlerimiz Şahsiyetin İnşası*, içinde, editör: Celal Türer, Ankara, s.19-68, Türk Felsefe Derneği.

21. Yüzyıl: Sınırsız Kötülükler Çağı

- Mitscherlich, A. (1996). “Zulüm Üstüne Savlar”, çev. Necmettin Sevil, Cogito, sayı: 6-7, Kış-Bahar: İstanbul.
- Nietzsche, Friedrich (2013). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları.
- Oktik, N. (2002). “Globalleşme ve Yüksek Öğrenim”, *Doğu Batı*, Ankara, Sayı: 18, s.103-114.
- Schmitt, C. (2005). *Siyasi İlahiyat*, çev. Emre Zeybekoğlu, 2.Baskı, Ankara: Dost Kitabevi.
- Tolstoy, L. N. (1994). *Savaşa Karşı Yazılar*, haz: Oğuz Özügül, İstanbul: Pencere Yayınları.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a4f2ef53404b9.40784239 (Erişim Tarihi: 05.01.2018).